

Senioři - sociální skupina ohrožená exekucemi?

Připravila:

Jana Vrabcová

Sociální ochrana

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i

Obsah

1. Úvod
2. Základní přehled a podmínky uvalení exekuce na důchod
3. Data a jejich dostupnost
4. Vývoj počtu osob s exekucí na důchod v ČR
5. Stav v krajích ČR
6. Vývoj ve SR
7. Shrnutí a závěry

Senioři – ohrožená sociální skupina exekucemi?

V posledních letech roste zadlužení celé populace České republiky, které se nevyhýbá ani seniorům.

Senioři jsou specifickou skupinou, která je také ohrožena exekucemi. Mnoho z nich má se svými dluhy problém a dostává se do fáze předlužení, kdy již nejsou schopni hradit své závazky. V tom případě nastupuje instituce exekuce, která je uvalena na starobní důchod.

Jsou senioři skutečně sociální skupinou, která je ohrožena exekucemi?

Možné důvody zadlužení (1)

Jedním z důvodů zadlužení může být snaha pomoci druhým, nejčastěji dětem nebo vnoučatům. Seniori se zadluží **ve snaze pomoci jiným** a neodhadnou, jak velký dopad to bude mít na ně samotné, jaká bude konečná výše závazku a to, zda jsou schopni pokrýt své dosavadní životní potřeby.

Dalším způsobem vzniku dluhu u seniorů mohou být nechvalně proslulé **předváděcí akce** zaměřené na prodej zboží, které mnohdy převyšuje finanční možnosti osob pobírajících starobní důchod.

V obou výše umíněných případech může mít vliv **snížená schopnost orientace seniorů v nabídce finančních služeb a podcenění rizika nemožnosti splácet.**

Možné důvody zadlužení (2)

Jiným důvodem, který nebývá tak často zmiňován, je fakt, že senioři si dluh **přinesou již ze svého ekonomicky aktivního života**. Tudíž se jedná o dluh, který pouze pokračuje i v době pobírání starobního důchodu. Takový dluh vznikl například v důsledku provozování živnosti, (ne)placení daní, odvodů, poplatků či výživného.

Základní podmínky uvalení exekuce na důchod v ČR

Srážky z důchodu upravuje Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.), nesmí být prováděny ve větším rozsahu, než dovoluje ustanovení.

Výše exekučních srážek závisí na:

- nezabavitelné částce, která je rovna úhrnu dvou třetin součtu částky životního minima a částky normativních nákladů na bydlení,
- vyživované osobě, vůči níž má povinná osoba zákonem stanovenou vyživovací povinnost,
- v případě sociálních služeb - úhradě za pobyt, výši kapesného,
- tom, zda je nařízeno pro pohledávku přednostní či nepřednostní,
- tom, zda je nařízeno pro jednoho nebo více plátců mzdy.

Data a jejich dostupnost (1)

Česká republika:

data poskytnuta Českou správou sociálního zabezpečení

počty osob pobírajících starobní, invalidní nebo pozůstalostní důchod

počty osob s exekucí na důchod (bez rozlišení typu důchodu)

v letech 12/2004-12/2015

bez dalšího dělení osob podle věku, pohlaví atp.

**počty osob s exekucí na důchod rozdělených podle typu pobíraného důchodu,
pohlaví, kraje a průměrného věku**

dostupné pouze pro 01/2016

Data a jejich dostupnost (2)

Česká republika:

Informace o **souběhu více exekučních příkazů** u jedné osoby nebo to, **jak dlouho je již exekuce vymáhána**, nebylo možné z databáze ČSSZ zjistit.

Dostupnost těchto podrobnějších údajů byla ověřována také v Centrální evidenci exekucí (CEEX), ovšem zde není ze zákona možné zaznamenávat historická šetření, takže databáze CEEX neobsahuje informace potřebné pro časové srovnání vývoje.

Slovenská republika:

data poskytnuta Sociální pojišťovnou

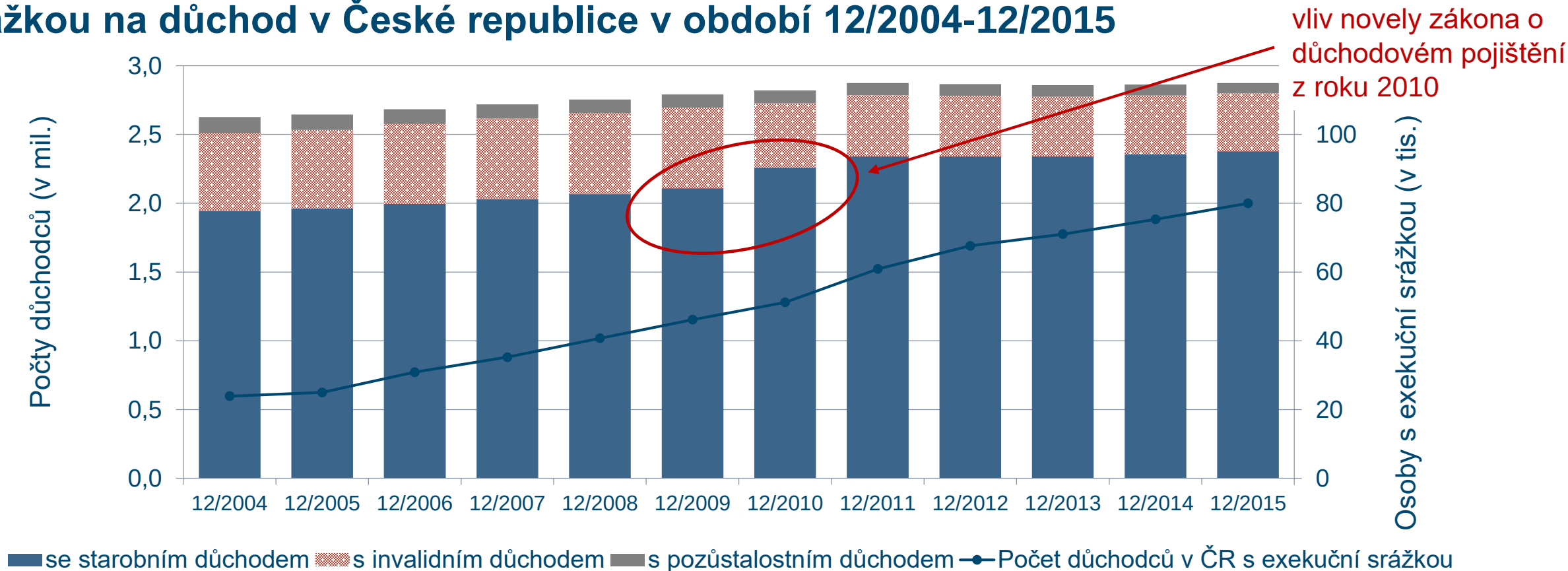
počty osob pobírajících starobní důchod

počty osob, které mají exekuční srážku na starobní důchod

pro období 2009-2015

informace o věku a pohlaví nejsou ve statistice exekučních srážek na důchod sledovány

Vývoj počtu osob pobírajících jednotlivé typy důchodů a počtu osob s exekuční srážkou na důchod v České republice v období 12/2004-12/2015

Zdroj: ČSSZ, vlastní výpočty

Vývoj počtu osob pobírajících jednotlivé typy důchodů a počtu a podílu osob s exekuční srážkou na důchod v České republice v období 12/2004-12/2015

stav k	počty osob			celkový počet osob pobírajících důchod	počet osob s exekuční srážkou na důchod	podíl osob s exekuční srážkou na důchod na počtu osob pobírajících důchod
	se starobním důchodem	s invalidním důchodem	s pozůstalostní m důchodem*			
12/2004	1 944 915	563 376	117 394	2 625 685	23 898	0,91 %
12/2005	1 961 870	570 055	113 175	2 645 100	24 973	0,94 %
12/2006	1 995 350	580 055	108 379	2 683 784	30 858	1,15 %
12/2007	2 028 865	586 686	103 610	2 719 161	35 223	1,30 %
12/2008	2 066 005	588 745	99 261	2 754 011	40 718	1,48 %
12/2009	2 108 368	585 944	96 079	2 790 391	46 121	1,65 %
12/2010	2 260 032	466 329	92 732	2 819 093	51 184	1,82 %
12/2011	2 340 147	445 033	87 824	2 873 004	60 874	2,12 %
12/2012	2 341 220	438 509	86 327	2 866 056	67 614	2,36 %
12/2013	2 340 321	433 414	84 121	2 857 856	70 997	2,48 %
12/2014	2 355 144	428 298	79 768	2 863 210	75 315	2,63 %
12/2015	2 376 883	421 655	75 415	2 873 953	79 991	2,78 %

Poznámka: * sólo vdovský, sólo vdovecký, sirotčí důchod

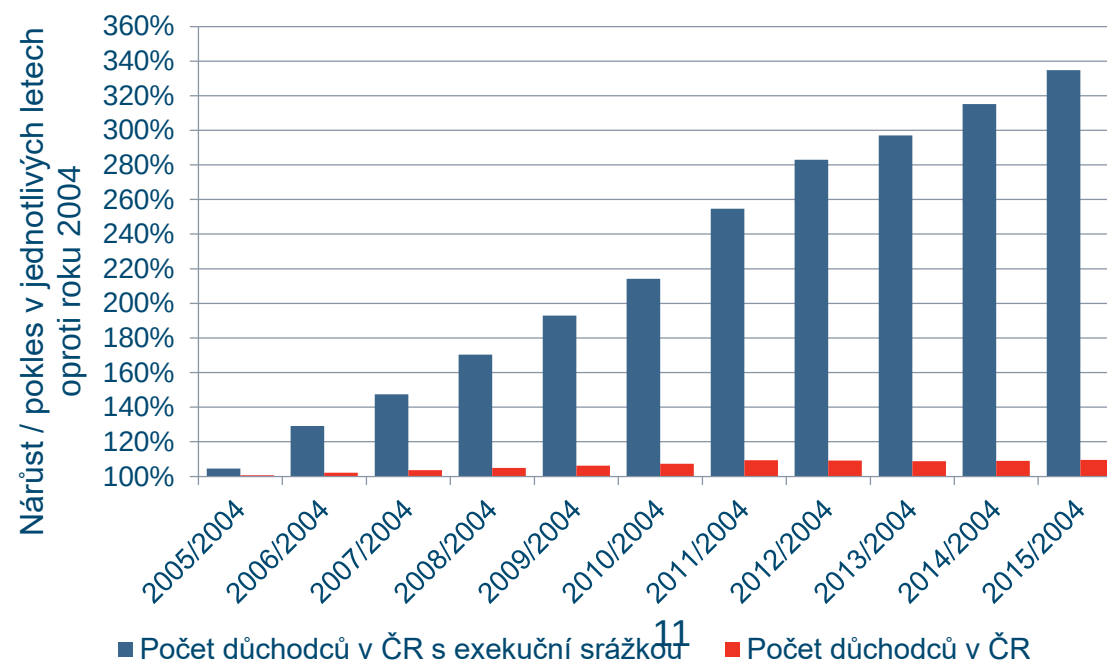
Zdroj: ČSSZ, vlastní výpočty

Vývoj počtu a podílu osob s exekuční srážkou na důchod v České republice v období 12/2004-12/2015

Stavy důchodců rostly jen pozvolna a na konci sledovaného období v roce 2015 byl jejich počet **o necelých 10 % vyšší než na počátku**

Počet osob s exekucí na důchod vzrostl během sledovaného období téměř **3,4x** oproti stavu na počátku našeho sledování.

Průměrný meziroční nárůst tvořil
u osob pobírajících důchod **0,8 %**,
u osob s exekuční srážkou se jednalo
o průměrný nárůst o **11,6 %** ročně.

Hypotéza: Dochází reálně k nárůstu počtu exekucí na důchodech?

Pomocí rozboru časových řad, bylo dále prokázáno, že vztahy mezi časovými řadami počtu důchodců a počtu osob s exekuční srážkou na důchod jsou nestacionární, neboli mezi nimi není vztah, který by plně vysvětloval nárůst počtu osob s exekuční srážkou jen díky nárůstu počtu osob pobírajících důchod.

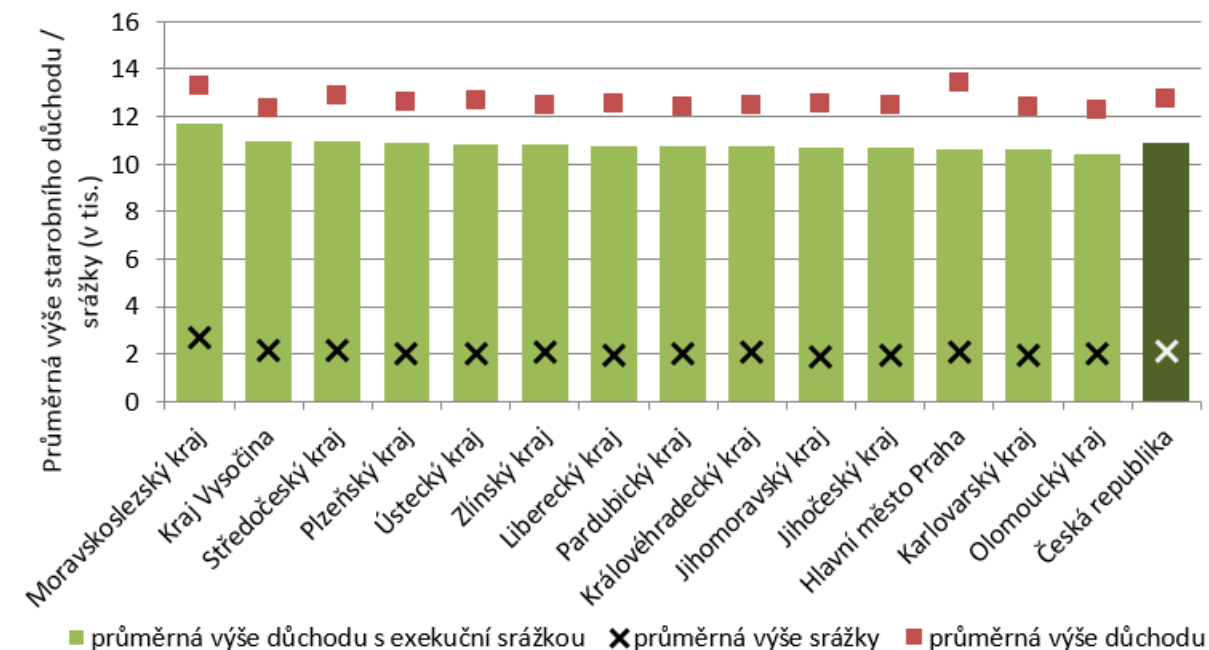
=> Můžeme tedy prohlásit, že **počty exekucí u osob pobírajících důchod skutečně narůstají bez ohledu na počty důchodců.**

Dochází tedy k nárůstu podílu osob, které mají uvalenu exekuci na důchod, ale jak uvádí Exekutorská komora, v porovnání s celorepublikovým průměrem to není tak výrazný podíl. V celorepublikovém průměru byl v říjnu 2015 zatížen exekucí každý čtrnáctý člověk České republiky (necelých 7 % obyvatel).

Podíl osob s exekucí srážkou na starobní důchod k počtu osob pobírajících důchod v krajích České republiky v období 01/2016

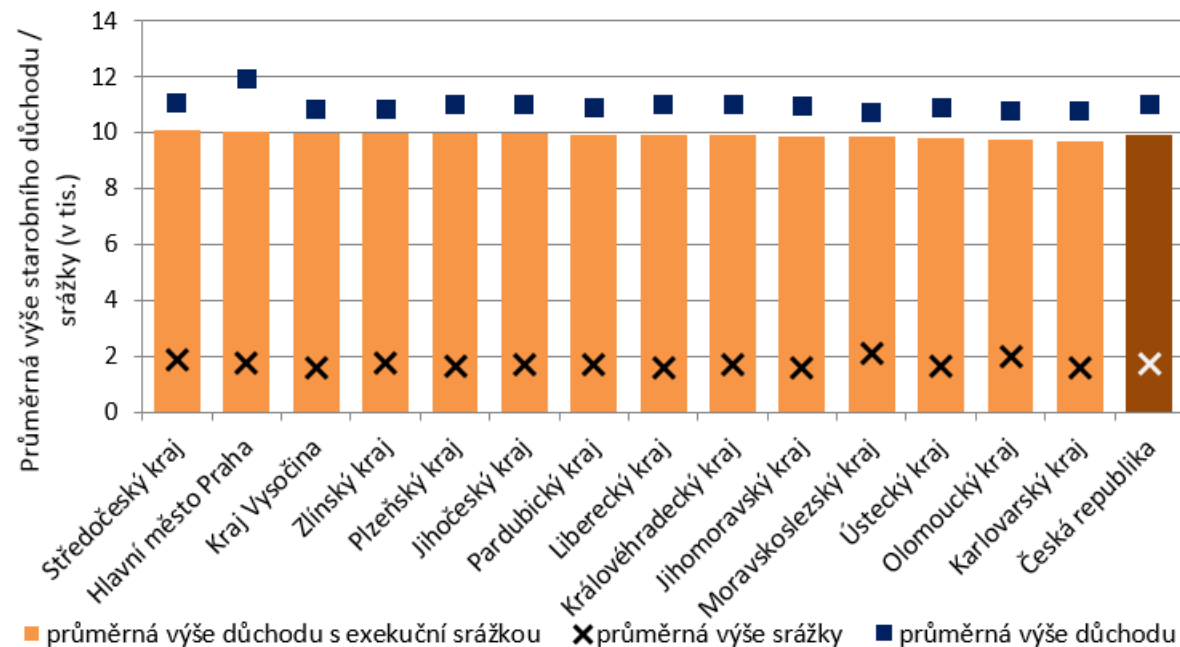
kraj	počet osob pobírajících starobní důchod		počet osob s exekucí na starobní důchod		podíl osob s exekucí na starobní důchod na počtu osob pobírajících starobní důchod	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Hlavní město Praha	100 404	168 504	2 369	2 230	2,4 %	1,3 %
Středočeský kraj	109 375	170 442	2 639	3 084	2,4 %	1,8 %
Jihočeský kraj	56 061	89 384	1 314	1 554	2,3 %	1,7 %
Plzeňský kraj	51 561	80 330	1 261	1 383	2,4 %	1,7 %
Karlovarský kraj	25 785	41 122	1 048	1 265	4,1 %	3,1 %
Ústecký kraj	70 325	111 510	3 250	3 981	4,6 %	3,6 %
Liberecký kraj	39 020	61 701	1 296	1 490	3,3 %	2,4 %
Královéhradecký kraj	51 365	82 197	1 234	1 449	2,4 %	1,8 %
Pardubický kraj	46 560	73 471	978	1 165	2,1 %	1,6 %
Kraj Vysočina	47 275	73 539	824	939	1,7 %	1,3 %
Jihomoravský kraj	99 935	165 081	2 229	2 626	2,2 %	1,6 %
Olomoucký kraj	55 614	92 383	1 385	1 695	2,5 %	1,8 %
Zlínský kraj	51 314	86 107	992	1 138	1,9 %	1,3 %
Moravskoslezský kraj	109 172	171 076	3 524	3 632	3,2 %	2,1 %
Česká republika	913 766	1 466 847	24 343	27 631	2,7 %	1,9 %

Graf č. 8 Průměrná výše starobního důchodu s exekuční srážkou u mužů ve srovnání s průměrným starobním důchodem v krajích České republiky v období 01/2016

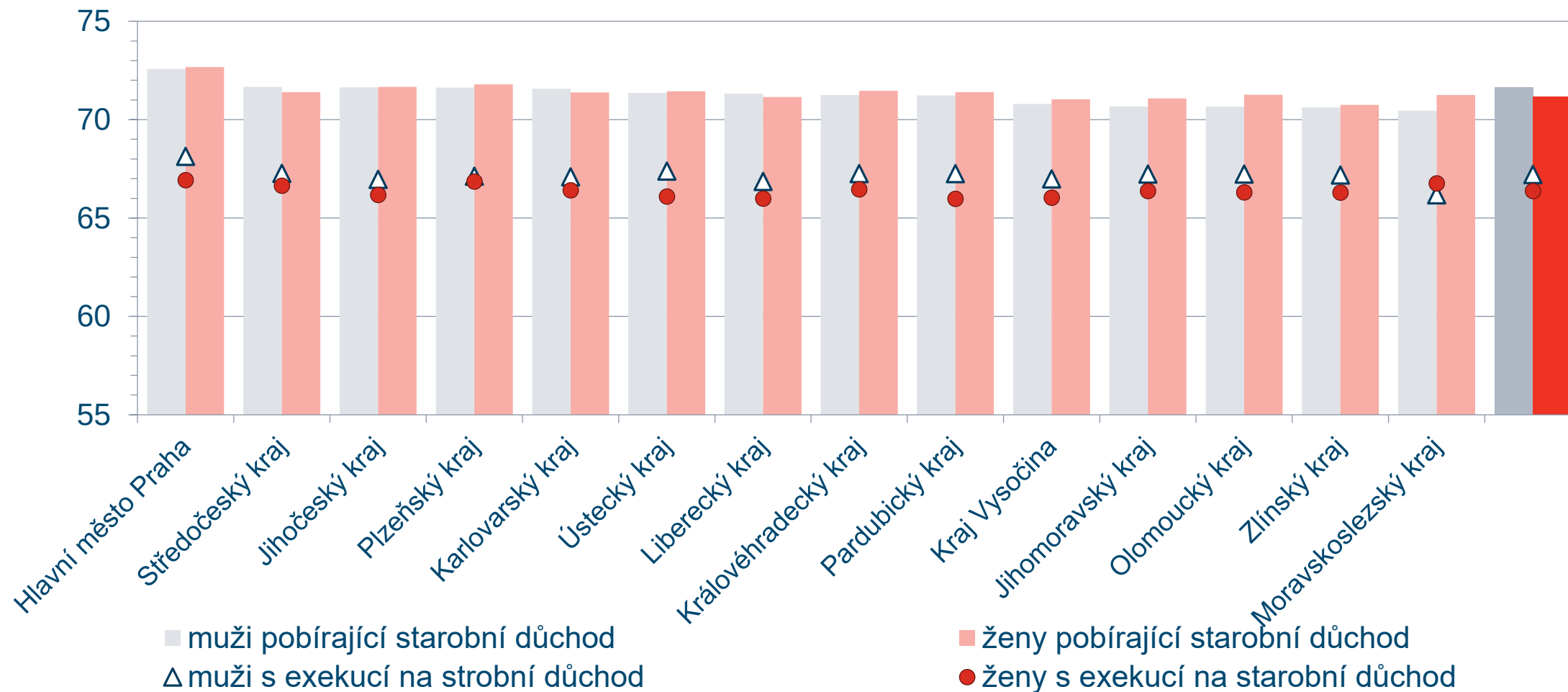
Zdroj: ČSSZ

Graf č. 9 Průměrná výše starobního důchodu s exekuční srážkou u žen ve srovnání s průměrným starobním důchodem v krajích České republiky v období 01/2016

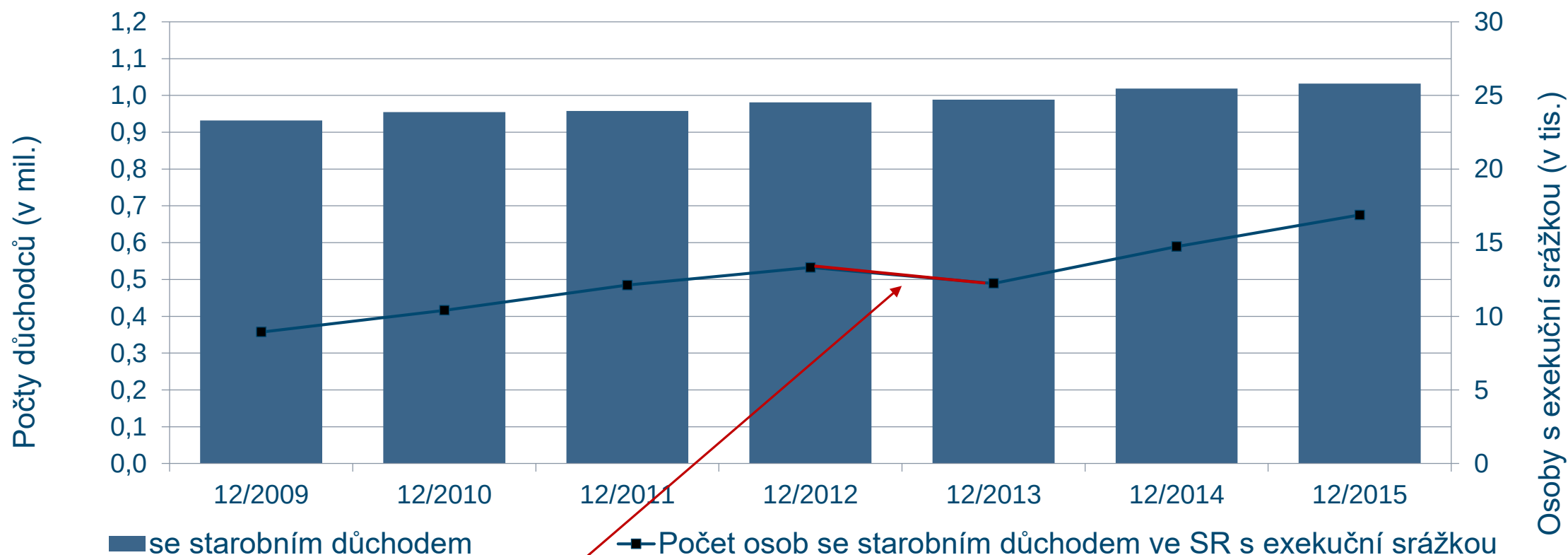

- V grafech je zobrazeno zvlášť pro obě pohlaví srovnání průměrné výše starobního důchodu s exekucí, průměrné výše exekuce a průměrné výše starobního důchodu obecně (průměr ze všech starobních důchodů, tedy důchody s i bez exekuce).
- Průměrná výše exekuční srážky tvoří od 18 % do 23 % důchodu zatíženého touto srážkou u mužů, u žen se tento podíl pohybuje od 16 % do 21 % v závislosti na kraji, který zvolíme.

Průměrný věk starobního důchodce s exekucí srážkou v krajích České republiky v období 01/2016

Vývoj počtu osob pobírajících starobní důchod a počtu osob s exekuční srážkou na starobní důchod ve Slovenské republice v období 12/2009-12/2015

vliv změny legislativy, kdy se důchody dostaly pod větší ochranu,
a tudíž na nich ubylo celkového počtu exekučních srážek

Vývoj počtu osob pobírajících starobní důchod a počtu a podílu osob s exekuční srážkou na starobní důchod ve Slovenské republice v období 12/2009-12/2015

stav k	celkový počet osob pobírajících starobní důchod	počet osob s exekuční srážkou na starobní důchod	podíl osob s exekuční srážkou na starobní důchod
12/2009	931 795	8 932	0,96 %
12/2010	954 661	10 400	1,09 %
12/2011	957 633	12 116	1,27 %
12/2012	980 863	13 317	1,36 %
12/2013	988 277	12 235	1,24 %
12/2014	1 018 814	14 736	1,45 %
12/2015	1 032 197	16 878	1,64 %

Srovnání počtu a podílu osob s exekuční srážkou na starobní důchod v České a Slovenské republice v období 12/2015 a 01/2016

	Česká republika (01/2016)	Slovenská republika (12/2015)
celkový počet osob pobírajících starobní důchod	2 380 613	1 032 197
počet osob s exekuční srážkou na starobní důchod	51 974	16 878
podíl osob s exekuční srážkou na starobní důchod	2,18 %	1,64 %

Zdroj: ČSSZ, Sociálna poisťovňa, vlastní výpočty

Shrnutí a závěry (1)

Narůstající zadlužení celé populace České republiky v posledních letech je nesporným faktem. Tato skutečnost se nevyhýbá ani seniorům. Mnoho z nich má se svými dluhy problém a dostává se do fáze předlužení, kdy již nejsou schopni hradit své závazky. V tom případě nastupuje instituce exekuce, která je uvalena na starobní důchod.

Počet osob s exekuční srážkou na důchod po celé sledované období rostl a obdobný trend bylo možné zaznamenat i u počtu osob pobírajících důchod (bez rozlišení na jednotlivé typy důchodu). => ověřena hypotéza, že **dochází reálně k nárůstu počtu exekucí na důchodech a nejedná se pouze o zvyšování absolutního počtu seniorů a tím pádem i absolutní nárůst exekucí, kde relativní zastoupení zůstává stejné.**

Dochází tedy k nárůstu podílu osob, které mají uvalenu exekuci na důchod, ale **v porovnání s celorepublikovým průměrem není mezi osobami pobírajícími důchod takový podíl osob s exekucí.** V celé populaci České republiky bylo v říjnu 2015 zatíženo exekucí necelých 7 % obyvatel, u osob pobírajících důchod tvořil podíl osob s exekuční srážkou 2,8 %.

Shrnutí a závěry (2)

Z podrobného členění jasně vyplývá, že Ústecký i Moravskoslezský kraj mají vyšší podíl mužů i žen s exekucí než je celorepublikový průměr. Dalšími kraji, kde je vyšší podíl mužů i žen s exekucí na starobní důchod, jsou Liberecký a Karlovarský kraj, byť v absolutních počtech se jedná o kraje s nízkými počty osob s exekucí na důchod.

Průměrný starobní důchod s exekuční srážkou za celou českou republiku činí 10 891 Kč.

Průměrná výše exekuční srážky tvoří od 16 % do 23 % důchodu zatíženého touto srážkou v závislosti na kraji, který zvolíme. Ovšem nemusí nutně platit, že čím je v kraji vyšší hodnota průměrného starobního důchodu, tím vyšší je i průměrný starobní důchod zatížený exekucí.

Jedním z možných důvodů exekucí u seniorů bylo **přenesení dluhu z ekonomicky aktivního života do neaktivního**. Tudíž se jedná o dluh, který pouze pokračuje i v době pobírání starobního důchodu. Z dostupných dat byl jasně patrný rozdíl ve věku osob, kterým je vyplácen starobní důchod, a osob, které mají na tento důchod uvalenu exekuční srážku. Tento věkový rozdíl se pohybuje od 3,4 do 5,7 let v závislosti na pohlaví a kraji.

Shrnutí a závěry (3)

Důvody pro exekuci starobních důchodů na Slovensku **jsou obdobné** jako v případě České republiky. Může se jednat o přenesení dluhu z aktivního pracovního života, problémy s placením výživného, daní atp. Dále jsou dluhy často na seniorech vymáhány nebankovními institucemi, telekomunikačními společnostmi a poskytovateli datových služeb či zdravotní pojišťovny.

Po celé sledované období 2009-2015 na Slovensku narůstají počty osob pobírajících starobní důchod. K poklesu počtu osob s exekuční srážkou na starobní důchod mezi lety 2012/2013 došlo vlivem změny legislativy. Ovšem v dalších letech se počet osob, které mají starobní důchod zatížený exekuční srážkou, opět zvýšil a meziročně docházelo dokonce k rychlejšímu nárůstu než před výše zmíněnou legislativní změnou.

Pokud bychom srovnávali Českou a Slovenskou republiku z pohledu podílu osob se starobním důchodem zatíženým exekucí v časových obdobích, která jsou si nejbližší, byl by to přelom let 2015/2016. Rozdíl hodnot mezi ČR a SR v těchto dvou obdobích bylo minimální, a to **ve výši přibližně poloviny procentního bodu**.

Děkuji za pozornost